

ks. Michał Mraczek

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

michalmraczek@poczta.onet.pl

 <https://orcid.org/0000-0001-9583-9316>

Etap propedeutyczny w formacji seminaryjnej w Polsce

 <https://doi.org/10.15633/ps.26308>

Ks. Michał Mraczek – prezbiter archidiecezji wrocławskiej, dr nauk teologicznych (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie), adiunkt przy Katedrze Teologii Pastoralnej Szczegółowej w Instytucie Historii Kościoła i Teologii Pastoralnej Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu.

Article history • Received: 21 Apr 2022 • Accepted: 25 Jun 2022 • Published: 30 Sep 2022

ISSN 1428-5673 (print) • **ISSN** 2391-6575 (online) • Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Abstrakt

Etap propedeutyczny w formacji seminaryjnej w Polsce

Etap propedeutyczny stanowi aktualnie integralną część formacji do kapłaństwa. W artykule zostają ukazane dokumenty Kościoła dotyczące tego aspektu formacji poczynając od Soboru Watykańskiego II. Autor przedstawiając i analizując kolejne dokumenty poświęcone formacji do kapłaństwa, prezentuje postępujący rozwój idei okresu propedeutycznego aż do najnowszego dokumentu *Droga formacji presbiterów w Polsce*. Ukazane zostają zarówno motywy wprowadzenia tego etapu, zakładane cele oraz środki służące formacji. Artykuł podejmuje również trudności związane z koniecznością wprowadzenia rocznego etapu propedeutycznego w polskich seminariach duchownych, związane między innymi z małą liczbą zgłaszających się kandydatów czy brakiem przygotowanego szczegółowego programu wychowawczego. Autor wskazuje również na możliwość skorzystania z doświadczeń niektórych diecezji w Polsce związanych z tym etapem formacji (w kilku seminariach duchownych już wcześniej taki etap był wprowadzany).

Słowa kluczowe: etap propedeutyczny, formacja do kapłaństwa, seminarium duchowne, kandydaci do kapłaństwa

Abstract

The Propaedeutic Stage in Poland's Seminary Formation

The propaedeutic stage is now an integral part of the formation for the priesthood. The article presents the documents of the Church concerning this aspect of formation starting from the Second Vatican Council. By presenting and analyzing successive documents on priestly formation, the author presents a progressive development of the idea of the propaedeutical period up to the latest document *The Way of Priestly Formation in Poland*. The motives for introducing this stage, the assumed goals, and the means for formation are presented. The article also discusses the difficulties connected with the necessity of introducing the one-year propaedeutical stage in Polish seminaries, associated, among others, with the small number of candidates or the lack of a detailed educational program. The author also points to the possibility of taking advantage of the experience of some dioceses in Poland related to this stage of formation (in several seminaries, such a stage has already been introduced).

Keywords: propedeutic stage, formation for the priesthood, seminary, candidates for the priesthood

Biskupi zgromadzeni na 388. Zebraniu Plenarnym Konferencji Episkopatu Polski 11 marca 2021 roku w Warszawie zatwierdzili dokument *Droga formacji presbiterów w Polsce. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia*. Niniejszy dokument został następnie promulgowany na okres 5 lat „ad experimentum” przez Kongregację ds. duchowieństwa 10 kwietnia 2021 roku. Działając na podstawie uchwały z dnia 11 marca 2021 roku, przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski określił datę wejścia w życie tego dokumentu na 1 października 2021 roku. W związku z tą decyzją w polskich seminariach duchownych pojawiła się konieczność powołania etapu propedeutycznego, który nie jest absolutną nowością, ale wprowadza wiele do programu formacji kandydatów do kapłaństwa.

1. Zarys historyczny

O potrzebie wprowadzenia okresu propedeutycznego wspominał już soborowy dekret o formacji kapłańskiej *Optatam totius*. Wskazywał on na potrzebę rozpoczynania studiów odpowiednim kursem wstępnym, którego czas trwania nie został jednak sprecyzowany. Celem tego etapu miało być w ocenie ojców soborowych przede wszystkim lepsze powiązanie nauk filozoficznych i teologicznych, aby w sposób bardziej harmonijny i komplementarny otwierać alumnów na Chrystusa. Odpowiednie ukazanie tajemnicy zbawienia w czasie „kursu wstępnego” w świetle tego dokumentu miało za zadanie ukazać sens studiów, ich porządek, duszpasterskie ukierunkowanie. Miało stanowić pomoc w kształtowaniu życia na wierze, przeniknięcia go wiarą i umocnieniu w powołaniu¹.

Opublikowane w 1970 roku Zasady Podstawowej Formacji Kapłańskiej (*Ratio fundamentalis institutione sacerdotalis*) wspominały o tym, że na początku studium filozoficzno-teologicznego można wyznaczyć pewien okres czasu (który również nie został w żaden sposób określony), który miałby służyć dokładniejszemu rozważaniu istoty i natury powołania kapłańskiego oraz obowiązków z niego wynikających. Powinno to dokonywać się poprzez pogłębioną refleksję i modlitwę. Dokument ten wprost nawiązuje do dekretu soborowego i zawiera wzmiankę o tym, że

¹ Por. Sobór Watykański II, *Optatam totius*, 14.

potrzeba wprowadzenia w tajemnicę Chrystusa i życia nią jest życzeniem ostatniego soboru².

Wymienione dokumenty Kościoła wskazują na potrzebę okresu przygotowawczego przede wszystkim w kontekście rozpoczynanego kształcenia w ramach studiów kościelnych oraz potrzeby umocnienia w wierze i powołaniu.

Nowe spojrzenie na etap propedeutyczny dał Jan Paweł II w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis* z roku 1992. Dokument ten ukazuje potrzebę wprowadzenia odpowiedniego okresu przygotowawczego w kontekście zachodzących przemian społecznych, z powodu których coraz częściej widać brak odpowiedniego fundamentu dla mającej się rozpocząć w seminarium formacji. Papież w tym dokumencie, bardziej precyzyjnie niż ujmowały to wcześniejsze dokumenty kościelne, wskazuje na nieodzowność wstępnej formacji ludzkiej, chrześcijańskiej, intelektualnej oraz duchowej, jednocześnie podkreślając związek studium teologii z potrzebą mocnych podstaw wiary. Tekst adhortacji daje impuls do dalszych poszukiwań odpowiedzi na pytania: jak powinien wyglądać ten etap przygotowania do kapłaństwa oraz jakie jest jego miejsce, czas trwania, forma czy tematyka. Dokument nawet wprost zaleca podjęcie zagadnienia okresu propedeutycznego przez Kongregację Edukacji Katolickiej, która w tamtym czasie odpowiadała za seminaria duchowne³.

W odpowiedzi na wskazania ojca świętego w kongregacji przygotowano stosowny dokument zatytułowany *Il periodo propedeutico*, który ukazał się w roku 1998. Zbiera on i przedstawia, w myśl wskazań papieża, dotychczasowe doświadczenia w Kościele powszechnym, które dotyczą pierwszego etapu formacji wskazanego w dekrecie *Optatam totius*. Dokument ten dokonuje również typologii okresów propedeutycznych i wymienia: okres propedeutyczny autonomiczny, okres propedeutyczny zintegrowany z wyższym lub niższym seminarium oraz okres propedeutyczny połączony z duszpasterstwem powołaniowym⁴. Przez pracowników kongregacji przeprowadzona została swego rodzaju

2 Por. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 42, 6.01.1970, „Acta Apostolicae Sedis” 62 (1970), s. 321–384.

3 Por. Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*, 62.

4 Por. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Il periodo propedeutico*, Rzym 1998, s. 13.

„kwerenda” dotyczącą omawianego zagadnienia. Dostrzeżono, że coraz większa potrzeba wprowadzania okresu przygotowawczego w różnych Kościołach partykularnych wynika nie z potrzeby pogłębienia warstwy intelektualnej, ale przede wszystkim z wymiaru ludzkiego i duchowego zgłaszających się kandydatów⁵. W dokumencie tejże kongregacji zwraca się również uwagę na wiele aspektów realizacji tego okresu: różny czas trwania okresu przygotowawczego (np. od sześciu miesięcy do nawet dwóch lat), różne rozłożenie akcentów w pracy formacyjnej, pojawiające się trudności z odpowiednią kadrą czy bazą lokalową⁶.

2. Etap propedeutyczny w świetle dokumentu „Zasady formacji kapłańskiej w Polsce”

Zasady formacji kapłańskiej w Polsce, zatwierdzone przez Kongregację ds. Edukacji Katolickiej w 1999 roku, podejmowały kwestię okresu propedeutycznego, uzasadniając jego powołanie potrzebą lepszego przygotowania do rozpoczęcia formacji. Kandydaci, którzy zgłaszają się do seminariów wykazują coraz więcej braków w zakresie wiary, modlitwy czy kultury:

Są to ludzie często zarażeni „duchem tego świata”, przez ten świat „poranieni” (ujemny wpływ postawy konsumpcyjnej, odrzucenie wszelkich autorytetów, relatywizm). Nierzadko kandydaci do seminarium wywodzą się z rodzin rozbitych, naznaczonych alkoholizmem, obojętnych religijnie. Sami kandydaci są mało odporni psychicznie, często niedojrzali pod względem osobowościowym⁷.

W związku z tak scharakteryzowaną przez dokument sytuacją, znajdujemy w nim wskazanie, by szczególną troską otoczyć alumnów po ich wstąpieniu do seminarium duchownego. W *Zasadach formacji kapłańskiej w Polsce* nie rozdziela się jednak okresu propedeutycznego od samych studiów, sugerując jedynie możliwość wprowadzenia specjalnego programu, który ma być realizowany w czasie pierwszego roku

5 Por. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Il periodo propedeutico*, s. 34.

6 Por. Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Il periodo propedeutico*, s. 35–36.

7 Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, red. K. Klauza, Częstochowa 1999, s. 221 (Biblioteka „Niedzieli”, 78).

studiów, ale w oddzieleniu od pozostałych seminarzystów⁸. W czasie trwania okresu propedeutycznego powinien zostać położony nacisk na następujące kwestie: uzupełnienie braków w zakresie formacji ludzkiej oraz duchowej; pogłębienie rozumienia kapłaństwa oraz wynikających z niego wymagań; wprowadzenie w zasady życia wewnętrznego; lepsze odczytanie daru i łaski powołania oraz uzupełnienie braków w wymiarze intelektualnym oraz kulturowym. Wskazane są również zajęcia z zakresu psychologii mające na celu pomóc w lepszym poznaniu samego siebie przez alumnów oraz w samowychowaniu. Okres propedeutyczny powinien również podejmować problematykę dotyczącą seksualności, aby kandydaci mogli uporządkować tę sferę życia. Jest to również czas, w którym powinno się wskazać na potrzebę pracy w zespołach, rozwijanie indywidualnych zainteresowań oraz umożliwiać spotkania z wartościowymi ludźmi tak świeckimi jak i duchownymi⁹.

Tak jak zauważyliśmy *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce* w kilku punktach podejmują potrzebę powołania okresu propedeutycznego, ale podane wskazania należy uznać za dosyć ogólne i mało precyzyjne. Proponowany model okresu propedeutycznego należy określić jako zintegrowany z wyższym seminarium.

Okres propedeutyczny, jako konieczny do wprowadzenia w polskich wyższych seminariach duchownych, został uznany de facto dziesięć lat później – w roku 2009¹⁰. Taką decyzję podjęli biskupi zebrani w czasie 350. Zebrania plenarnego Konferencji Episkopatu Polski, wydając dokument zatytułowany *Okres propedeutyczny w diecezjalnych Wyższych Seminariach Duchownych w Polsce*. Na jego wstępie zostają przedstawione motywy tej decyzji, które w dużej mierze pokrywają się z tymi zawartymi w *Zasadach formacji kapłańskiej w Polsce*. Dostrzeżone zostają również nowe związane z sytuacją zgłaszających się do seminariów kandydatów. Należą do nich między innymi: trudności w podejmowaniu decyzji na całe życie oraz w budowaniu relacji międzyludzkich, pośpiech, ucieczka od ciszy, ekranizacja i wirtualizacja życia, utylitaryzm, nastawienie na szybki efekt, brak osobistego doświadczenia wiary w Boga

8 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, s. 222–223.

9 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, s. 224.

10 Por. P. Wierzbicki, *Znaczenie okresu propedeutycznego w formacji kandydatów do kapłaństwa*, „Kościoł i Prawo” 4 (2015) nr 2, s. 111.

i zakorzenia w Kościele oraz niezrozumienie modlitwy indywidualnej i liturgicznej. W odpowiedzi na wymienione procesy wskazane zostają następujące cele, które powinny zostać osiągnięte na tym etapie: wprowadzenie w życie duchowe, które otwiera na osobowe spotkanie z Bogiem w Jezusie Chrystusie oraz odkrycie mocy formacyjnej słowa Bożego (lectio divina) i życie liturgią; doświadczenie Kościoła (również Kościoła partykularnego) jako żywej wspólnoty zbawienia; pomoc w zdobyciu dojrzałości ludzkiej i integracji osobowej w oparciu o klasyczną kulturę humanistyczną. Okres ten powinien również stwarzać okazję do uzupełnienia wiedzy religijnej lub wykształcenia ogólnego¹¹.

Co istotne dokument podaje konkretne wskazania dotyczące tego, jak powinien być zorganizowany ten etap formacji. Tym, co wyróżnia go od wcześniejszych jest chociażby sprecyzowanie czasu trwania okresu propedeutycznego, który powinien trwać rok lub minimum jeden semestr. Powtórzone zostaje również wskazanie zawarte w *Zasadach formacji kapłańskiej w Polsce* dotyczące umiejscowienia go poza głównym budynkiem seminarium duchownego. W pracy formacyjnej nacisk powinien być położony na dwa wymiary: duchowy i ludzki. W formacji duchowej nie powinno zabraknąć takich środków, jak: wprowadzenie w modlitwę myślną opartą na słowie Bożym i liturgii, wykłady i ćwiczenia z zakresu teologii życia wewnętrznego, różnych szkół duchowości, wprowadzenie do Pisma Świętego oraz w liturgię. Pożądane jest, by istotne elementy roku liturgicznego były przeżywane tylko we wspólnocie grupy formacyjnej. W zakresie formacji ludzkiej ważne jest stworzenie możliwości poznania samego siebie, skonfrontowania się ze swoją przeszłością i wynikającymi z niej ograniczeniami. Pomocą w tym zakresie powinno być kierownictwo duchowe, kształtowanie sumienia zwłaszcza w sakramencie pokuty, dni skupienia, rekolekcje czy warsztaty w zakresie komunikacji czy psychologii. Alumni nie powinni w tym okresie korzystać z telewizji, Internetu, gier komputerowych czy telefonów komórkowych. Powinni natomiast mieć możliwości poznawania szeroko rozumianej kultury przez wizyty w muzeach, teatrze, operze czy uczestniczyć w specjalnie przygotowane zajęcia uzupełniające z zakresu języka, literatury czy historii Polski. Ważna jest również

¹¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce, 26.11.2009, Częstochowa 2009.

praca fizyczna i aktywny wypoczynek. Co również warto podkreślić, wszystkie elementy formacji powinny odbywać się w małych grupach pod odpowiednią opieką wychowawców¹². Decyzje dotyczące miejsca, czasu i szczegółów programu zostały powierzone decyzji biskupa diecezjalnego¹³.

3. Etap propedeutyczny w świetle dokumentu „Dar powołania do kapłaństwa”

Nowe *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* wprowadza podział na formację początkową (okres poprzedzający przyjęcie święceń prezbiteratu) i permanentną (obejmującą całe życie kapłańskie). Interesujący nas etap formacji początkowej zostaje podzielony na cztery duże etapy: propedeutyczny, studiów filozoficznych (bycia uczniem), studiów teologicznych („upodobniania się do Chrystusa”) i pastoralny („syntezy powołaniowej”). W przeciwieństwie do wcześniejszych dokumentów podejmujących kwestie związane z etapem propedeutycznym zostają określone w nim jego konkretne założenia, a sam etap zostaje już jasno wskazany jako integralny element przygotowania do kapłaństwa, ale posiadający własną, odrębną specyfikę, która odróżnia go od pozostałych etapów formacji. Bazując na wcześniejszych doświadczeniach, zostaje ustalony czas trwania tego etapu, który powinien trwać przynajmniej jeden rok i maksymalnie dwa lata. Etap ten zostaje również wyraźnie oddzielony od czasu studiów filozoficznych, stąd nie ma już możliwości równoległego odbywania okresu propedeutycznego i studiowania, co miało miejsce wcześniej. Wskazane zostaje również wyraźnie, aby miejscem odbywania formacji w ramach etapu propedeutycznego było miejsce odrębne względem wspólnoty wyższego seminarium. Wskazane jest również, aby kandydaci do kapłaństwa mogli realizować ten etap w miejscu konkretnie do tego przeznaczonym oraz mieli własnych formatorów¹⁴.

12 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce*.

13 Por. P. Wierzbicki, *Znaczenie okresu propedeutycznego w formacji kandydatów do kapłaństwa*, s. 114.

14 Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa*, Rzym 2016, 59–60.

Tekst dokumentu *Dar powołania do kapłaństwa* wskazuje, że głównym celem tego etapu jest wzbudzenie u kandydata do kapłaństwa solidnych podstaw rozwoju życia wewnętrznego oraz wspieranie go w najlepszym poznaniu siebie, aby zaangażował się w pełniejszy rozwój osobisty. Wprowadzenie w życie duchowe i jego rozwijanie powinno odbywać się przez życie sakramentalne, modlitwę Liturgią godzin, poznawanie słowa Bożego, ciszę, modlitwę myślną, lekturę duchową, studium Katechizmu Kościoła katolickiego. Ten etap powinien również wpłynąć na rozwinięcie postawy daru z siebie u kandydata, zarówno w rzeczywistości parafialnej, jak i na polu charytatywnym. Jest on również czasem właściwym do uzupełnienia braków w zakresie formacji kulturalnej¹⁵.

Dokument wskazuje jeszcze na trzy dodatkowe cele etapu propedeutycznego. Pierwszym z nich jest rozeznanie powołaniowe, a pomocą w nim ma być doświadczenie życia wspólnotowego. Wydaje się rzeczą bardzo słuszną, by to rozeznanie dokonało się przed przejściem kandydatów do kapłaństwa do seminarium i rozpoczęciem tam dalszej formacji. Drugim celem jest wprowadzanie kandydatów do kolejnych etapów formacji początkowej. Co we współczesnym kontekście jest koniecznością. Trzecim celem jest kształtowanie komunii z własnym biskupem, prezbiterium i całym Kościołem partykularnym. Ratio w tym miejscu wskazuje na fakt, że wiele powołań rodzi się i rozwija w różnych ruchach, grupach i wspólnotach, stąd potrzeba budowania głębszej relacji z Kościołem partykularnym¹⁶. Niewątpliwie również fakt dużej migracji ludności i wstępowania do seminariów przez kandydatów poza diecezją pochodzenia jest wskazaniem do budowania wspomnianego communio. Dodatkową racją za tym celem formacji jest obserwowany coraz większy kryzys we właściwym rozumieniu Kościoła, a w tym właściwej relacji kapłan–biskup.

4. Etap propedeutyczny w świetle dokumentu „Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”

Polskie Ratio institutionis zachowuje oczywiście podział na cztery etapy formacji zgodnie z Ratio fundamentalis. Tym samym pierwszym etapem

¹⁵ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa*, 59.

¹⁶ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa*, 60.

formacji do kapłaństwa w Polsce staje się etap propedeutyczny, który zostaje określony dodatkowo jako „etap podstawowego rozeznania i wyboru drogi formacji”. Jest on jednocześnie integralnym etapem całego procesu przygotowania do kapłaństwa. Dokument polski jest dużo bardziej szczegółowy niż ten ogólnokościelny, a tym samym na poziomie krajowym ujednocila wiele kwestii formalnych dotyczących funkcjonowania etapu propedeutycznego.

Droga formacji presbiterów w Polsce zawiera jednoznaczne wskazówki, że czas trwania etapu propedeutycznego w Polsce powinien trwać przynajmniej rok czasu i odbywać się w odrębnej wspólnotcie i w innym miejscu niż seminarium duchowne. Opiekę nad tym etapem powinien sprawować prefekt etapu propedeutycznego oraz rektor seminarium. Kwestie takie jak czas, miejsce i osoby odpowiedzialne za ten etap określa biskup diecezjalny¹⁷. Polska wersja dokumentu – zgodnie z dokumentem watykańskim – zawiera dwa podstawowe cele tego etapu, którymi są tworzenie podwalin pod życie duchowe oraz pogłębiona formacja ludzka¹⁸. Dodatkowo tekst wskazuje na potrzebę kształtowania relacji z Jezusem, by następnie w jej kontekście następowało rozeznawanie powołania¹⁹.

Wiele miejsca w dokumencie zostaje poświęcone kwestii uwarunkowań procesu formacji na tym etapie, który przede wszystkim odznaczać się będzie progresywnością. Budowanie fundamentu pod życie duchowe i kształtowanie relacji z Bogiem powinno się opierać przede wszystkim na słowie Bożym i liturgii. Okres ten ma być czasem ewangelizacji i odkrywania kerygmatu oraz współdziałania z darami Ducha Świętego otrzymanymi w czasie bierzmowania²⁰. Podstawą formacji ludzkiej powinno być poznawanie samego siebie i pogłębianie samoświadomości. Szczególnie ważne jest poznanie historii swojego życia i współpraca z formatorami, aby możliwe było jej przepracowanie w świetle słowa Bożego. Należy zwracać uwagę na ducha ascezy, potrzebę pracy nad sobą, indywidualne towarzyszenie i pracę w grupie. Ważnym aspek-

17 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*. „Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia”, Warszawa 2021, 257–258.

18 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 260.

19 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 261.

20 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 263–264.

tem jest również trening interpersonalny, który stanowi pomoc w budowaniu dojrzałych relacji z innymi. Poznawanie samego siebie także powinno się realizować na tej płaszczyźnie. Pomocą ma być diagnoza psychologiczna, która powinna być przeprowadzona przy przyjmowaniu kandydata, warsztaty rozwoju osobowościowego czy doświadczenie wspólnego życia²¹. Klamrą spinającą proces dojrzewania ludzkiego i prowadzenia życia duchowego powinno być kształtowanie w kandydacie sumienia moralnego²².

W świetle nowego ratio na etapie propedeutycznym nie mogą rozpocząć się studia akademickie²³. Jednocześnie w tym okresie powinna być prowadzona formacja intelektualna, której celem jest weryfikacja i uzupełnienie dotychczasowej wiedzy, a także wprowadzenie i przygotowanie do właściwych studiów. Jej celem powinno być pogłębianie wiedzy z następujących obszarów: Biblii, liturgii, Katechizmu Kościoła katolickiego, tradycji Kościoła lokalnego, wychowania patriotycznego, kulturalnego, literackiego oraz korzystanie z mediów społecznościowych²⁴. Ważnym elementem formacji powinno być zaangażowanie kandydatów do kapłaństwa w wolontariat, który może być wydatną pomocą w zakresie formacji ludzkiej (poznanie samego siebie, formacja do służby, budowanie relacji). Wolontariat nie powinien mieć jednak wymiaru pastoralnego, ale ma być związany z typową posługą wobec chorych, cierpiących, potrzebujących czy niepełnosprawnych. Stąd właściwym miejscem do jego odbywania może być szpital, hospicjum, dom opieki czy ośrodek dla niepełnosprawnych dzieci²⁵.

W przesłaniu dokumentu jest mowa również o oczekiwanych owocach tego etapu, które ogniskują się zgodnie z założeniami w obszarze formacji ludzkiej i duchowej. Stąd wychowankowie na zakończenie okresu propedeutycznego powinni rozpocząć budowanie swojego życia opartego na odnalezieniu Boga jako Ojca i współdziałaniu z Nim. Doświadczenie tej relacji ma stawać się fundamentem przyjęcia dalszej for-

21 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 266–271.

22 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 273.

23 Zdarzyło się to wcześniej w Polsce, na przykład w „Annus Propedeuticus” w Henrykowie Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu, gdzie odbywały się równocześnie zajęcia pierwszego roku studiów akademickich.

24 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 266–276.

25 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 266–277.

macji do kapłaństwa i kroczenia nią. Seminarzyści powinni również na tyle dobrze poznać siebie i stanąć w prawdzie o sobie, by wyzwolić się od wewnętrznych zakłamań, ucieczek, oporów czy lęków. Spełnienie tych podstawowych kryteriów jest warunkiem przejścia na kolejny etap formacji – etap stawania się uczniem Chrystusa²⁶. Wskazania zawarte w tym dokumencie czynią ten etap obligatoryjnym, a proponowany model okresu propedeutycznego należy określić jako autonomiczny.

5. Wyzwania związane z wprowadzeniem etapu propedeutycznego

Praktyczna realizacja wskazań zawartych w polskim Ratio niesie za sobą również pewne trudności. Jednym z podstawowych problemów związanych z realizacją tego etapu jest mała liczba kandydatów zgłaszających się do seminariów duchownych. Formacja prowadzona w zbyt małej grupie nie będzie efektywna i wystarczająco owocna, co wynika z dynamiki grupy. Jeżeli jednego roku zgłosi się do seminarium na przykład dziesięciu kandydatów, byłaby to liczba uzasadniająca istnienie własnego etapu propedeutycznego i czyniąca go sensownym w oddziaływaniu wychowawczym. Ale jeżeli kolejnego roku zgłosi się tylko dwóch albo trzech kandydatów, spowoduje to, że formacja w tak małej grupie nie będzie wystarczająco owocna. Ten problem zostaje zauważony w dokumencie i pojawia się propozycja jego rozwiązania poprzez tworzenie międzydiecezjalnych ośrodków propedeutycznych. W dokumencie *Droga formacji prezbiterów w Polsce* dostrzega się potrzebę powoływania takich ośrodków i podaje się podstawowe zasady, jakie powinny nimi kierować. Na biskupie diecezji, na której terenie mieści się ośrodek propedeutyczny spoczywa odpowiedzialność za jego prowadzenie i powołanie w uzgodnieniu z innymi biskupami przełożonych, którzy będą w nim przebywali na stałe. Odpowiada on również za funkcjonowanie ośrodka w wymiarze bytowym, a diecezje mające w nim swoich kandydatów solidarnie ponoszą koszty utrzymania. Równocześnie każdy biskup zachowuje prawo do nadzoru na własnymi kandydatami, ma również prawo wyznaczyć dla nich ojca duchownego. Przełożeni każdego z semina-

²⁶ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce*, 266, 278–280.

riów podejmują odpowiedzialność za własnych seminarzystów poprzez rozmowy, spotkania, konferencje (także dla całej wspólnoty), a rektorzy mają dostęp do wyników diagnoz psychologicznych i ewaluacji²⁷. Takie rozwiązanie poprzez powołanie ośrodka międzydiecezjalnego wydaje się najrozsądniejsze, z czego już korzystają niektóre diecezje.

Warto również zwrócić uwagę na brak przygotowanego programu, według którego miałyby być prowadzona formacja na tym etapie. Dokument precyzuje program zajęć, ale tylko w zakresie formacji intelektualnej, wymieniając takie zajęcia, jak: wstęp do Katechizmu Kościoła katolickiego, współczesny obraz świata, czytanie Pisma Świętego jako słowa Bożego, wprowadzenie do teologii duchowości, literatura i kod kulturowy, wprowadzenie do muzyki kościelnej, historia i tradycje kościoła lokalnego, lektoraty języków nowożytnych, metodyka uczenia się i pracy z tekstem, kultura języka polskiego. Dodatkowo zostają sprecyzowane szczegółowe zagadnienia w zakresie wymienionych zajęć, ich forma oraz ilość godzin²⁸. Niestety brak w dokumencie podobnie przygotowanego programu w zakresie formacji ludzkiej i duchowej, które są podstawą na tym etapie formacji. Co prawda w punkcie 258 znajduje się wskazanie, że „szczegółowy program wychowawczy opracowuje prefekt etapu propedeutycznego we współpracy z innymi formatorami, a zatwierdza go rektor seminarium”²⁹, ale wydaje się to nieadekwatne w stosunku do pierwszorzędного znaczenia formacji ludzkiej i duchowej. Wydaje się uzasadnione przygotowanie proponowanego programu wychowawczego dla etapu propedeutycznego na poziomie ogólnopolskim, który stanowiłby propozycję (swego rodzaju szkielet) i mógłby być tylko dostosowywany do potrzeb poszczególnych ośrodków diecezjalnych albo międzydiecezjalnych.

Podjmując zagadnienie obligatoryjnego wprowadzenia etapu propedeutycznego w polskich seminariach, warto również skorzystać z doświadczenia w tej materii, które mają niektóre seminaria. W Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach roczny okres propedeutyczny funkcjonuje od 2014 roku i początkowo odbywał się w Domu

27 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 266–259.

28 Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 606–619.

29 Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji presbiterów w Polsce*, 258.

formacyjnym „Tabor” w Brennej³⁰, a od 2019 roku ma miejsce w Domu Rekolekcyjnym Archidiecezji Katowickiej w Kokoszcach. Podobny roczny etap propedeutyczny funkcjonuje od 2012 roku w Wyższym Seminarium Duchownym w Koszalinie i aktualnie ma swoją siedzibę przy parafii Miłosierdzia Bożego w Szczecinku³¹. Te ośrodki mają już kilkuletnie doświadczenia związane z funkcjonowaniem tego etapu, z których na pewno warto skorzystać, szczególnie w diecezjach, w których jest to jednak nowość.

W roku akademickim 2021/2022 nie wszystkie diecezje wprowadziły roczny etap propedeutyczny w swoich seminariach. Na pewno jednym z istotnych czynników, który na to wpłynął był stosunkowo krótki czas od wejścia w życie nowego dokumentu dotyczącego formacji do rozpoczęcie nowego roku akademickiego oraz brak jakichkolwiek doświadczeń w tej materii w niektórych diecezjach.

Zakończenie

W świetle przedstawionych w niniejszym artykule dokumentów Kościoła możemy zauważyć postępującą ewolucję etapu propedeutycznego oraz towarzyszące mu dwie tendencje. Pierwsza kładąca nacisk na lepsze przygotowanie do podjęcia studiów akademickich i druga, która wskazywała bardziej na potrzebę uzupełnienia wiedzy ogólnej i podstaw wiary³². Najnowsze dokumenty zdecydowanie kładą akcent na formację ludzką i kształtowanie głębokiego fundamentu wiary. Jest to oczywiście odpowiedź na sytuację kandydatów, którzy zgłaszają się obecnie do seminariów duchownych. Ewolucja dokumentów poświęconych temu etapowi jest również zauważalna w kwestiach szczegółowych, które dotyczą między innymi: obszarów pracy formacyjnej, wykorzystywanych środków czy miejsca i czasu odbywania formacji. I tak jak wcześniejsze

³⁰ Por. M. Panek., R. Skowronek, *Roczny okres propedeutyczny w WSSD w Katowicach*, w: *Blaski i cienie formacji pastoralnej w polskich seminariach duchownych w kontekście wyzwania nowej ewangelizacji*, red. P. Matuszak, Niepokalanów 2016, s. 41.

³¹ Por. M. Mraczek, *Seminarium duchowne jako miejsce duszpasterstwa formacyjnego w świetle „Pastores dabo vobis”*, Kraków 2018, s. 176.

³² Por. R. Selejdak, *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, Częstochowa 2013, s. 48.

wskazania były bardziej ogólnikowe i mało precyzyjne, tak najnowsze podejmują te kwestie już stosunkowo szczegółowo.

Kościół w Polsce ma już pewne doświadczenie związane z realizacją tego etapu formacji, choć w zdecydowanej większości seminariów był to do tej pory okres zintegrowany ze studiami akademickimi lub trwający tylko kilka tygodni (np. we wrześniu) przed rozpoczęciem pierwszego roku. Aktualny kształt etapu propedeutycznego niesie ze sobą wiele wyzwań i w jego realizacji nie jest pozbawiony trudności, co zostało zauważone w niniejszej pracy. Formacja do kapłaństwa, wzbogacona o okres propedeutyczny, daje większe szanse na lepsze i bardziej adekwatne do dzisiejszych potrzeb przygotowanie kandydatów do kapłaństwa, aby podjęli się realizacji tego powołania.

Bibliografia

Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis*.

Konferencja Episkopatu Polski, *Droga formacji prezbiterów w Polsce*. Ratio institutionis sacerdotalis pro Polonia, Warszawa 2021.

Konferencja Episkopatu Polski, *Okres propedeutyczny w diecezjalnych wyższych seminariach duchownych w Polsce*, 26.11.2009, Częstochowa 2009.

Konferencja Episkopatu Polski, *Zasady formacji kapłańskiej w Polsce*, red. K. Klauza, Częstochowa 1999 (Biblioteka „Niedzieli”, 78).

Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dar powołania do kapłaństwa*, Rzym 2016.

Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Il periodo propedeutico*, Rzym 1998.

Kongregacja Edukacji Katolickiej, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, Rzym 1970.

Mraczek M., *Seminarium duchowne jako miejsce duszpasterstwa formacyjnego w świetle „Pastores dabo vobis”*, Kraków 2018.

Panek M., Skowronek R., *Roczny okres propedeutyczny w WŚSD w Katowicach*, w: *Blaski i cienie formacji pastoralnej w polskich seminariach duchownych w kontekście wyzwań nowej ewangelizacji*, red. P. Matuszak, Niepokalanów 2016, s. 41–46.

Selejdak R., *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, Częstochowa 2013.

Sobór Watykański II, *Optatam totius*.

ks. Michał Mraczek

Wierzbicki P., Znaczenie okresu propedeutycznego w formacji kandydatów do kapłaństwa, „Kościół i Prawo” 4 (2015) nr 2, s. 101–117.